

Greinargerð vegna mannabeina fundin á Ketilsstöðum á Tjörnesi.

Fornleifastofnun Íslands, FS843-20331 / 2021

Hildur Gestsdóttir

Þann 21.05.2021 fundust mannabein við framkvæmdir á Ketilsstöðum á Tjörnesi. Fundurinn var tilkynntur lögreglunni á Húsavík. Skýrsluhöfundur var fengin til að greina beinin með tilliti til aldurs, hveru lengi hún hafi legið í jörðu auk almennra upplýsinga um hana sem komið gætu í ljós (málsnúmer 316-2021-004233). Beinin voru vafin í brúnan pappír og í pappakassa þegar þau bárust á Fornleifastofnun Íslands. Þau voru þakin mold og voru þurrburstuð í sigti (4,75 & 1 mm). Ekkert fannst annað en bein/tennur við hreinsun.

Beinalisti

- Höfuðkúpa án andlitsbeina. Hægri augtött brotin auk þess sem kúpan er brotin á báðum hliðum, bæði gagnauga- og hvirfilbein. Öll þessi brot hafa átt sér stað eftir dauða (*post-mortem*) og fundust brotin mörg hver inni í höfuðkúpunni. Beinin eru mjög þurr og er ytra beinið farið að flagna.
- Efri kjálki. Einungis beingómur kinnkjálka. Í honum eru varðveittar fjórar tennur, jaxlar og forjaxlar.
- Tveir hryggjarliðir:
 - Leikandi (fyrsti hryggjarliður), fannst á líkamlega réttum stað á höfuðkúpu við hreinsun.
 - Brjóstliður, stakur.
- Rifbein: Brot úr vinstra rifbeini – höfuð.

Minsti mögulegi fjöldi einstaklinga (MNI)¹ í þessu beinasafni er einn, og bendir stærð beinanna til þess að þau tilheyri öll sama einstaklingi.

¹ McKinley, 2004.

Kyn

Töluvert var varðveitt af kyngreinandi einkennum² á höfuðkúpunni sem benda til þess að þessi einstaklingur hafi verið kvenkyns.

Aldur

Eyðing tannglerungs³ bendir til þess að þessi kona hafi verið eldri en 30 ára þegar hún lést. Lokun höfuðkúpusauma⁴ bendir til þess að hún gæti hafa verið töluvert eldri en það, eldri en 45 ára.

Aðrar athugasemdir

Beinin bera þess merki að þau hafi legið í moldu þegar holdið rotnaði af og að þau hafi legið í mold í talsverðan tíma eftir það, þar sem þau eru mjög þurr og lituð af jarðvegi. Töluvert fannst af rótum á beinunum, þar á meðal innan í höfuðkúpu. Nokkra skurði er að finna á höfuðkúpunni, bæði á hliðum hennar og á hnakkanum. Bera þau þó þess merki að hafa átt sér stað löngu eftir andlát, í þurrt bein og eru líklega merki um röskun á beinunum, skófluför. Skurðirnir hafa allir litast af jarðvegi, sem bendir til þess að þessum beinum hefur verið raskað að minsta kosti einu sinni eftir að líkið var fyrst greftrað, og þau svo grafin aftur (sjá mynd 1). Fersk brotsár á vinstri hlið kúpunar tengjast líklega því þegar grafið var niður á hana núna.

² Buikstra & Ubelaker, 1994

³ Brothwell, 1981; Miles, 1962.

⁴ Þó ber að nefna að þessi aðferð við lífaldursgreiningu er mjög ónákvæm (Meindl & Lovejoy, 1985).

Mynd 1. Höfuðkúpa. Örvar benda á skurði eftir verkfæri. Þetta hefur átt sér stað löngu eftir dauða, og bendir til þess að beinum hefur verið raskað, jafnvel oftari en einu sinni og þau grafin aftur.

Tannnglerungur er mjög eyddur á öllum varðveittum tönnum, og mikið um tannstein. Einnig eru merki um mikla sýrueyðingu á tannnglerungi, þá sérstaklega á jöxlum. Bendir þetta til þess að ekki hafi verið mikið um tannhirðu, og að þessi einstaklingur hafi fengið stóran hluta fæðu sinnar úr sýruríkum mat.⁵

⁵ Lanigan & Bartlett, 2013.

Mynd 2. Mikil eyðing á tannglerungi og skálalaga sýrueyðing á jaxli bendir til þess að matarræði hafi verið mjög sýruríkt.

Ástand tanna bendir til þess að hér sé um fornleifar að ræða, ólíklegt að fæða nútímaeinstaklinga myndi orsaka eins mikla sýrueyðingu og sést hér. Almennt ástand beinanna styður þessa greiningu. Þó er ekki hægt að aldursgreina beinin nánar með einungis stórsærri rannsókn sem þessari. Í fornleifaskráningu Ketilsstaða frá árinu 2000 kemur fram að í kring um 1970 hafi í tvígang fundist mannabein í hlaðinu á Ketilsstöðum um 2-3 m norður af norðausturhorni íbúðarhússins, og að þessi bein hafi verið grafin aftur í bakka lækjar sem rennur þar um hlaðið. Engar aðrar heimildir eru um grafreit á Ketilsstöðum.⁶

⁶ Oddgeir Hansson & Orri Vésteinsson, 2000.

- Brothwell, D. (1981). *Digging up bones* (3 ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Buikstra, J. E., & Ubelaker, D. H. (1994) Standards for data collection from human skeletal remains. *Vol. 44*. Fayetteville: Arkansas Archaeological Survey Research Series.
- Lanigan, L. T., & Bartlett, D. W. (2013). Tooth wear with an erosive component in a Mediaeval Iceland population. *Archives of Oral Biology*, 58(10), 1450-1456. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.archoralbio.2013.06.019>
- McKinley, J. I. (2004). Compiling a skeletal inventory: disarticulated and co-mingled remains. In M. Brickley & J. I. McKinley (Eds.), *Guidelines to the standards for recording human remains* (pp. 14-17). Reading: British Association for Biological Anthropology and Institute of Field Archaeologists.
- Meindl, R. S., & Lovejoy, C. O. (1985). Ectocranial suture closure: A revised method for the determination of skeletal age at death based on the lateral-anterior sutures. *American Journal of Physical Anthropology*, 68, 57-66.
- Miles, A. E. W. (1962). Assesment of the ages of a population of Anglo-Saxons from their dentitions. *Proceedings of the Royal Society of Medicine*, 55, 881-886.
- Oddgeir Hansson & Orri Vésteinsson. (2000). *Fornleifaskráning á Tjörnesi*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands, FS117-99201.